

НАЙДАВНІШІ ЛАЗНІ ЛЬВОВА

Стаття присвячена історії Львівських лазень.

Ключові слова: лазня, лазняр

Статья посвящена истории Львовских бань.

Ключевые слова: баня, банщик.

Article dedicated to the history of Lviv bath-houses.

Key words: bath-house attendant.

«Для того, аби помити ноги, не варто чекати потопу».

Станіслав Єжи Лец, (львів'янин)

На перший погляд ця тема може здатися дріб'язковою. Подумаєш, якісь лазні! А от давні римляни так не вважали. Ось що писав імператорський намісник у провінції Пліній - молодший до імператора Траяна: „У мешканців Пруси, владико, лазня стара і брудна. Вони би вважали за благо побудову нової. Мені здається, ти можеш вволити їх бажання... Цього будівництва вимагає і гідність міста і велич твого часу.” На що Траян відповів, як істинний державотворець: „Якщо зведення нової лазні мешканцям Пруси під силу, то ми можемо вволити їх бажання. Лиш би для цього не потребувалося нових обложень, і зменшення засобів на майбутні витрати”.

Це писано приблизно у 110 році. Писемні згадки про львівські лазні набагато молодші. Першу з них маємо з 1382 року. Якийсь Генріх Клемме продав свій будинок „напроти лазні” Якову Купичу. Можемо здогадатися, що міська лазня існувала й раніше і була достатньо помітною та всім відомою спорудою. Адже саме її обрано як орієнтир. Знаходилася приблизно там, де тепер костюл Єзуїтів. З подальших документів дізнаємося, що на той час лазня була королівською власністю. Нагадаємо, що король володів у львівському Середмісті лише двома об'єктами: згаданою лазнею і Низьким замком.

У 1422 році король Ягайло надав місту привілей на вічне володіння лазнею з обов'язковою сплатою до королівської каси „20 кіп звичайної монети” та правом засновувати інші лазні. Тобто, за сучасної термінологією, віддавав свою власність у довготривалу оренду з чималою орендною платою. Добрий кінь тоді коштував біля 3 кіп. У 1547 році король Сигізмунд своїм привілеєм звільнив місто від оплати за лазню. Надалі прибутки від неї мали йти на підтримання у належному стані веж і мурів міста.

Ще коли лазня була у королівській власності, 1507 року кафедральний декан Ян Кровицький призначив з відсотків свого капіталу 5 гривень на додаткову оплату лазняреві. За це він повинен був щотижня безкоштовно обслуговувати вчителя міської школи, всіх учнів цієї школи, а також шість священників. Раз на два тижні лазнею могли користуватися всі убогі і жебраки, щоправда, лише римо-католики. Православні жебраки допускалися до лазні лише після інших. За звичаєм, учні школи мали співати псалом „De profundis clamavi” та пісню „Ave maris stella”. З міських актів довідуємося імена деяких лазнярів: Матій (1518 рік), Станіслав (1524 рік), Якоб (1548 рік). В оригіналах цих документів, писаних латиною, лазняр – balneator. Всі троє були не надто заможні, але мабуть, старанні та хазяйновиті. Надавали невеликі позики іншим та купували городи і будинки, щоправда, лише на передмісті, де й жили. Через це міським правом, мабуть, не користувалися.

У 1556 році прибуток з двох міських лазень (друга була на передмісті) складав 75 злотих 2 гроші. А прибуток з пропінації горілки – лише 62 злотих 2 гроші. З цього випливає, що колишня королівська, а потім міська лазня не могла бути простим дерев'яним зрубом з полицями та кам'янкою. Але й такою пишною, як давньоримські терми.

Швидше за все, це було обширне, як на середньовічну міську тисняву, приміщення. З тогочасної документації знаємо, що королівська лазня мала чоловіче та жіноче відділення. Це є додатковим аргументом на користь капітальності споруди. Адже навіть тоді у дрібніших лазнях були окремі дні для жінок і чоловіків. Однак, лазня про яку йдеться працювала одночасно для обох статей.

Холодна вода подавалася дерев'яним водогоном, але гаряча вода і пара – керамічними трубами. Не виключено, що підлога мала калориферний підігрів. Керамічні труби, які могли би служити найдавнішим львівським лазням, виявив при розкопках на площі Старий Ринок археолог Святослав Терський. Втім це – лише припущення. Але те, що міська лазня окрім гігієнічних функцій, була й одним з осередків громадського життя, ба навіть побожності, можемо твердити сміливо. Заповіт Яна Кровицького – яскраве тому свідчення. У 1527 році лазня постраждала від велетенської пожежі міста. Тодішній хроніст особливо наголошує на цьому факті, і називає лазню громадською, хоч насправді вона ще належала королю. Біля 1601 року мандрівник Мартин Груневерг у своєму описі Львова згадує про міську лазню. І видається – не без задоволення. Втім, існувати їй вже залишилося недовго. У 1606 році місто передало лазню і розташовану поруч школу єзуїтам для побудови костельу і колегії. За це отримало 3000 золотих. Звісно, що йшлося не про будівлі, а про земельну ділянку. Самі будівлі були знесені, а їх фундаменти (якщо збереглися) поховані під костьолом і колегіумом. Через це й не маємо точних відомостей, як виглядала найстаріша з відомих львівських лазень. Зрештою, зовсім без лазень львів'яни не залишилися. Була ще одна міська лазня на передмісті. Окрім того, вірмени мали свою лазню. Мали свої лазні також євреї. Їх ще називають „міква”, тобто у перекладі з івриту „накопичена вода”. Без попереднього купання у мікві було неможливо молитися у синагозі і гідно відсвяткувати суботу. Через це мікву відвідували зазвичай у п'ятницю. Як казав один із персонажів Шолома-Алейхема: „Як настає субота, ви мене впізнаєте, аби на наврочити, зовсім інша людина! У п'ятницю раніше повертаюся додому і першим ділом з усіх найперших діл – до лазні. Там, аби на наврочити, парю свої боки так, що на мені оновлюється шкіра. Повертаюся додому свіжий, гаряченький, і застаю на столі двох мідних начищених красенів підсвічників і дві, аби на наврочити, великі хали, а розумниця риба, аби на наврочити, дає про себе знати з печі на весь дім, а у домі тепло, аби на наврочити, чисто і прибрано, у всіх кутках блиск дзеркальний... а я... читаю розділ П'ятикнижжя, кожен стих, аби на наврочити, два рази; потім вирушаю до синагоги молитися, а повернувшись, вхожу в дім з урочистим вітанням доброї суботи”. (Шолом-Алейхем „Аби на наврочити”).

Не виключено, що сліди середньовічної мікви віднайдуться при розкопках, які проводяться на території колишньої єврейської ділянки (вулиця Івана Федорова). З лазень, які не належали місту, слід згадати лазню на Краківському передмісті, відому з 1425 року, а також лазню біля воріт Високого замку, відому з 1495 року. Від останньої зберігся бодай якийсь опис: „Перед брамою Високого замку, або інакше перед замком... рублене приміщення для лазні і величезна кухня”.

Ось такими є основні дані про найдавніші львівські лазні. Само собою зрозуміло, що як містобудівний елемент, лазні виникли разом зі Львовом. Отже лазні, про котрі тут згадано не були найпершими. Але про найперші не маємо жодних відомостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зубрицький Денис // Хроніка міста Львова, Львів 2006, С. 27, 47, 77, 78, 121, 161, 208, 212, 241, 261
2. Крип'якевич Іван // Львівська Русь в першій половині XVI ст.: дослідження і матеріали, Львів, 1994 р., С. 231
3. Степанів Олена // Сучасний Львів, Львів, 1992р., С. 114
4. Терський Святослав // У книзі Львів. Львів'яни. Львівський детектив. Намалювати дракона. Львів 2009, С. 80